

SKIN Ledenvergadering 26 april 2008 Utrecht
Inleiding Door Jelsma
“Kerkgebouwen, van betekenis voor iedereen”

Van harte bedankt voor de uitnodiging om hier een inleiding te houden.
Ik hoop u informatie te kunnen geven waar u iets aan heeft, en ben van harte bereid om vragen te beantwoorden.

Doelstelling Task Force

De Task Force Toekomst Kerkgebouwen bestaat nu twee jaar. Het is een initiatief van vrijwilligers, die onafhankelijk van kerken of overheden op de bres is gegaan voor het behoud van kerkgebouwen. Omdat we die te waardevol vinden om zomaar te slopen.

Schrijnende situatie

Toen ik actief werd voor de kerkgebouwen waren er drie dingen waar ik nogal van ondersteboven was.

1. de lange lijst met prachtige kerkgebouwen die al zijn gesloopt
2. het feit dat de kerken zelf vaak een voorstander van sloop zijn
3. het feit dat er kerken gesloopt worden, terwijl er tegelijkertijd een enorm ruimteprobleem is bij nieuwe geloofsgemeenschappen

Ik was erg blij toen June Beckx in april vorig jaar contact met onze Task Force opnam. Nadat in Trouw een interview met June was verschenen met de pakkende titel: 'Liever een bridgeclub dan een migrantenkerk.' Het is een vreemde situatie dat er aan de ene kant kerkgebouwen worden gesloopt, terwijl ze aan de andere kant hard nodig zijn. Dat vraagt naar ons idee om overleg en een oplossing.

Situatie kerkgebouwen

Er zijn op dit moment nog ruim 4000 kerkgebouwen als kerk in gebruik. De protestantse kerk heeft aangegeven dat er binnen de komende tien jaar zo'n 500 kerkgebouwen verkocht zullen moeten worden, en voor nog eens 500 medegebruikers moeten worden gevonden om het onderhoud te kunnen blijven financieren. Ook bij de Rooms-katholieke kerk is sprake van een wens tot het inkrimpen van het gebouwenbestand met een derde tot de helft. Goed nieuws dus voor de migrantenkerken!

Helaas is het niet zo simpel...

Elke maand gaat er wel ergens in Nederland een kerkgebouw tegen de vlakte, ondanks het feit dat er genoeg organisaties staan te dringen om voor het gebouw in aanmerking te komen.

Problemen grote kerkgenootschappen

De grote kerkgenootschappen zijn bezig met het afstoten van een deel van hun gebouwen. Als gevolg van de daling van het aantal kerkleden en het perspectief van de vergrijzing. Over de daling van het aantal kerkleden van die grote kerken valt veel te zeggen, maar daar zal ik hier niet uitgebreid op ingaan. Het feit is dat die kleinere groepen, vaak oudere kerkleden, de zorg voor die gebouwen niet meer kunnen dragen. De kerkleiding stimuleert daarom een sanering van de organisatie, een fusie van plaatselijke gemeenschappen en het terugbrengen van het aantal kerkgebouwen. Kerkbesturen maken zelf een afweging welke gebouwen ze het beste kunnen houden, en welke ze het beste kunnen verkopen.

Met de opbrengst van de verkoop proberen ze andere gebouwen in stand te houden. Kerken geven vaak aan dat ze ook een afweging maken tussen 'mensen en stenen' en dat hun voorkeur uitgaat naar de mensen, oftewel een keuze voor betaalde voorgangers boven het in stand houden van een gebouw. Men vergeet alleen dat een gebouw wel nodig is om een thuisbasis en een onderdak te kunnen bieden, en om gastvrij te kunnen zijn naar anderen.

Constatering Task Force

De Task Force is niet blij met het verdwijnen van alle kerkgebouwen, en is van mening dat het anders kan. We stellen de kerken voor de uitdaging om de ramen open te zetten naar de lokale omgeving, en in overleg met andere partijen te zoeken naar kansen om de gebouwen in stand te houden. Het blijkt dat wanneer er in overleg naar een oplossing voor het behoud van een kerkgebouw gezocht wordt, er veel oplossingen mogelijk zijn. We stimuleren kerken om naar dergelijke oplossingen te zoeken, en hebben op onze website www.toekomstkerkgebouwen.nl veel goede voorbeelden gebundeld.

Er zijn bijvoorbeeld andere eigendomsconstructies mogelijk, het beheer in handen van een Stichting of van de gemeente. De kerk kan dan de kerkruimte weer huren voor bijeenkomsten, maar er zijn dan ook andere bijeenkomsten mogelijk om de kosten van het gebouw bij elkaar te kunnen krijgen.

Ook nieuwe financieringsconstructies kunnen een oplossing vormen, ter ondersteuning van een stichting voor het behoud van een kerkgebouw. Zoals een lokaal gemeenschapsfonds of een particuliere financieringskring in samenwerking met een financiële instelling.

Soms kan verkoop en herbestemming van een kerkgebouw een goede oplossing zijn. Maar ook dan vragen we om vooral te zoeken naar een nieuwe functie waarbij het gebouw zijn gemeenschapsfunctie blijft behouden.

Visie Task Force

De Task Force heeft haar visie over het gebruik van kerkgebouwen bij de oprichting vastgelegd in een verklaring, de 'Verklaring van Woudrichem', genoemd naar de plaats van oprichting. Onze voorzitter is ook burgemeester van Woudrichem. In die verklaring geven we aan wat er naar onze mening dient te gebeuren met kerkgebouwen die leegkomen en door de oorspronkelijke eigenaar worden afgestoten. Wij pleiten voor hergebruik dat zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke bestemming ligt, dat wil zeggen een bezielende en een verbindende functie. Dus gebruik door een geloofsgemeenschap, of een maatschappelijke culturele of maatschappelijke functie. Andere functies kunnen ook een oplossing bieden voor het behoud van de gebouwen. Alles is in onze ogen beter dan sloop, want sloop is een onomkeerbaar besluit, en wist de band met het verleden uit en ontnemt kansen voor het gebruik van die gebouwen in de toekomst.

Concreet is de Task Force vooral bezig met de lobby voor het belang van de kerkgebouwen voor de samenleving, en het stimuleren van overheden en kerken om in openheid en overleg te zoeken naar oplossingen voor het behoud van de kerkgebouwen. Kerkgebouwen zijn altijd gemeenschapsgebouwen geweest, en kunnen dat ook nu nog zijn, als de samenleving zich daarvoor inzet.

Schrijnende behoefte aan ruimte bij migrantenkerken

Heel schrijnend is dat er veel migrantenkerken kampen met een grote behoefte aan een goed kerkgebouw. Ze krijgen alleen niet de kans om een gebouw te huren of kopen, ofwel omdat er een te hoge vraagprijs aan het gebouw wordt verbonden, ofwel omdat de kerken de zorg voor het gebouw liever helemaal kwijt willen. Een treurige zaak. We waren dan ook blij dat de heer De Fijter, voorzitter van de Synode van de Protestantse kerk, stelde dat het beter is om een kerk af te staan aan een migrantenkerk, dan voor een hogere prijs te verkopen aan bijvoorbeeld een tandartsenpraktijk.

June Beckx heeft mij indringend geschetst dat het kerkelijk beleid soms wel samenwerking met de migrantenkerken stimuleert, maar dat migranten die aankloppen bij een lokaal kerkbestuur evengoed heel vaak de pin op de neus krijgen. Een kerkbeheerder voelt niet zoveel voor extra beslommingen, en geeft gewoon nee te

horen. Of men komt tijdelijk in aanmerking voor gebruik, maar staat dan weer op de stoep als besloten wordt om het gebouw om financiële redenen te verkopen.

Belang van migrantenkerken

Het belang van huisvesting voor migrantenkerken is groot. Dit werd in het onderzoek van SKIN en OIKOS uit 2005 'Gratis en waardevol' overduidelijk. Juist voor nieuwkomers is een goede thuisbasis van belang om te aarden in een nieuwe omgeving. Tips en hulp van landgenoten kan een belangrijke entree zijn in een nieuwe omgeving, steun bieden en een belangrijk netwerk om thuis te raken en wegwijs te worden.

Voor de Nederlandse samenleving geeft ontmoeting met nieuwe geloofsgemeenschappen vaak weer een hele nieuwe vitaliteit.

Hindernissen voor samenwerking met migrantenkerken

Er kunnen een aantal redenen zijn waarom kerkbesturen aarzelen om samenwerking met een migrantenkerk aan te gaan. Ik geef ze maar aan, omdat ze vervolgens zijn om te zetten in tips, die de kansen voor migrantenkerken kunnen vergroten.

-Een probleem is dat migrantenkerken vaak niet de financiën hebben om te kunnen concurreren met de prijs die een ontwikkelaar betaalt wanneer hij het gebouw kan slopen voor nieuwbouwplannen. Met de grote financiële zorgen die kerkgenootschappen vaak hebben zijn hoge opbrengsten heel aantrekkelijk.

-Een andere reden voor terughoudendheid ten opzichte van medegebruik is dat kerkbesturen tobben met de besluitvorming welk gebouw men wel of niet wil behouden. Men wil dan niet gebonden zijn aan een huurder, maar de handen vrij hebben voor zo'n besluit, dat men vaak al pijnlijk genoeg vindt.

-Men heeft moeite met hele andere gebruiken rond het gebruik van de kerkruimte. Er worden vaak geen goede afspraken gemaakt, en gevoeligheden worden niet makkelijk besproken. Er is ook zorg voor problemen met omwonenden door overlast met muziek of parkeren.

Laatst sprak ik bijvoorbeeld weer een kerkbeheerder van een kerk in Rotterdam. Daar had men 1 keer geprobeerd om de kerk te verhuren aan een migrantenkerk, maar de koster vertelde dat hij later de altaartafel opzij geschoven vond, en het mengpaneel van de muziek er op. Voor hem was dat 'eens maar nooit weer'. Terwijl de migrantengemeenschap zich waarschijnlijk van geen kwaad bewust is. Over dat soort dingen moet toch een gesprek mogelijk zijn, en in harmonie een oplossing te vinden zijn.

Kerkgebouwen van probleem naar kans

Kerken hebben veel te winnen bij de samenwerking met migrantenkerken.

De kerkgemeenschappen kiezen nu vaak voor het afstoten van de 'overtollige' gebouwen. Daarmee trekken de kerken zich terug uit de samenleving. Een andere strategie is om uit te gaan van de mogelijkheden die kerkgebouwen bieden. Het overleg aan te gaan met partijen buiten de kerkgemeenschap en te kijken hoe de zorg voor het in stand houden van de gebouwen gedragen kan worden door meer partijen. Dat vraagt alleen van kerkgemeenten dat ze niet enkel gericht zijn op de eigen gemeenschap, maar zich openstellen voor mensen daarbuiten.

Het gaat op sommige plaatsen wel degelijk goed. Er zijn al verschillende voorbeelden van kerkgebouwen die door het gebruik van migrantenkerken een nieuw leven kregen. Zoals in Amsterdam bijvoorbeeld de Koningskerk van wijlen ds. Polanen, en de House of Charity in de Kolenkitkerk. In verschillende kerken wordt al wel goed samengewerkt, of ruimte tijdelijk ter beschikking gesteld. Verschillende rooms-katholieke parochies hebben dankzij een inwonende buitenlandse geloofsgemeenschap een nieuwe bloei gekregen. In verschillende bisdommen wordt ook bij problemen met de instandhouding van een kerkgebouw aangeraden om contact te zoeken met een migrantenkerk om het gebouw te delen. Maar lang niet overal komt zo'n idee ook tot uitvoering.

Taak overheden

Naar onze mening is hiervoor ook aandacht van de plaatselijke en landelijke overheid vereist. Op het gebied van het wijken- en integratiebeleid liggen er mogelijkheden om de

instandhouding van kerkgebouwen, als nieuwe gemeenschapsgebouwen in wijken te steunen.

Gemeenten kunnen de toewijzing van kerkgebouwen aan andere geloofsgemeenschappen actief bevorderen, door vast te houden aan de oorspronkelijke bestemming voor religieuze of maatschappelijke doeleinden, en niet te snel in te stemmen met bouwplannen en sloop. De gemeente Den Haag heeft hierin een actief beleid, en weigerde onlangs nog in te stemmen met een bouwplan op de locatie van een kerkgebouw. Eerst moet geprobeerd worden of er een ander kerkgenootschap te vinden is, als kandidaat nieuwe gebruiker voor het gebouw.

Wanneer een gemeente of overheid sociale verbanden van waarde vindt kan ze daar ook in investeren. De financiële steun bij de verbouwing van een voormalig kerkgebouw tot gemeenschapscentrum voor de hele wijk kan zo'n investering zijn. Zo'n gebouw kan een multifunctionele opzet krijgen, die voor veel gemeenschappen een ontmoetingsplek kan worden. Een prachtig voorbeeld is de Julianakerk in de Haagse wijk Transvaal. Officieel nu een ontmoetingscentrum in plaats van een kerk, maar een onderdak voor veel godsdienstige en maatschappelijke instellingen.

Rol woningcorporaties

Ook woningcorporaties kunnen zo'n financiële investering bieden die het herleven van een gemeenschapsgebouw mogelijk maakt, als de oorspronkelijke eigenaar een stapje terug doet. En soms blijkt zo'n stap terug eigenlijk drie stappen vooruit te betekenen, zoals in het geval van de Julianakerk.

Veel corporaties zijn wel degelijk geïnteresseerd in de herbestemming van kerkgebouwen voor een combinatie van functies voor de buurt. Vaak wordt het in stand houden van een verkleinde kerkruimte daarin zeer op prijs gesteld, ook door de omwonenden.

Migrantenkerken zijn als mogelijke huurder daarvoor zeker een geschikte kandidaat. De kunst blijkt voor dergelijke herbestemmingen om meerdere partijen om de tafel te krijgen. De medewerking van de oorspronkelijke eigenaar, een woningcorporatie, de gemeente, en geïnteresseerde nieuwe gebruikers. Als er open in overleg naar mooie oplossingen wordt gezocht voor de toekomst van zo'n kerkgebouw, blijken die altijd mogelijk.

Conclusie

Kortom: de Task Force vraagt kerken en overheden om kerkgebouwen niet te slopen, maar gebruik te maken van de mogelijkheden die kerkgebouwen voor mensen bieden. Een gebouw kan beschutting bieden aan mensen, maakt gastvrijheid en ontmoeting mogelijk. Biedt met enige creativiteit veel kansen en mogelijkheden voor de toekomst. Mogelijkheden die bij ieder kerkgebouw en in iedere situatie weer anders zijn. Maar ze zijn er altijd. Kerkgebouwen zijn bouwwerken van vitale betekenis, die op veel manieren hun vitale betekenis kunnen behouden. Zeker met de betrokkenheid van nieuwe geloofsgemeenschappen.

Concrete tips voor het vinden van een kerkruimte heb ik op een rij gezet op een losse bijlage.